

ПІДГОТОВКА ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ФАХІВЦІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ. СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

***О.В. Васюренко, д.е.н.; К.І. Вишняков,
Харківська філія Української академії банківської справи***

Розширення сфери діяльності банківської системи України супроводжується ускладненням існуючих і появою нових банківських технологій, формуванням нових організаційних структур, методів комплектування та управління їх персоналом.

У свою чергу, це супроводжуватиметься зростанням вимог до випускників вищих закладів освіти, що потребує постійного удосконалення їх підготовки.

Від ефективного вирішення цих питань багато в чому залежить конкурентоспроможність випускників вищих закладів освіти, якість комплектування персоналу установ банківської системи, а отже, ефективність їх діяльності.

За 10 років незалежності України сформувалась своєрідна система підготовки кадрів для фінансово-банківської сфери, за якою виникла диспропорція на ринку праці між пропозицією кадрів та попитом на них. Якщо кількість випускників може бути підрахована за статистичними даними, то потреба у них залишається невизначеною як за кількісними і якісними показниками, так і за спеціалізаціями.

Крім цього, виникли питання не тільки з підготовки, але і з працевлаштування випускників вищих закладів освіти, особливо за рівнями підготовки – молодший спеціаліст і бакалавр.

Вважаємо за доцільне звернути увагу учасників конференції на деякі правові аспекти з підготовки та працевлаштування фахівців банківської справи.

Закон України "Про освіту", Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 заклали правову основу підготовки молодших спеціалістів і бакалаврів з економіки, в тому числі за спеціальністю "Банківська справа".

З метою реалізації цієї Постанови Міністерством освіти України 7 жовтня 1997 р. затверджено "Освітньо-професійну програму вищої освіти за професійним спрямуванням бакалавра з економіки і підприємства", а 22 червня 1998 р. – "Освітньо-професійну програму підготовки молодшого спеціаліста за напрямом 0501 "Економіка і підприємництво", далі за текстом "ОПП".

ОПП розроблені і рекомендовані Науково-методичною комісією з економічної освіти за участю провідних фахівців вищих закладів освіти, Національного банку України, Міністерства фінансів України. Програми

обумовлюють нормативи обов'язкового мінімуму змісту та рівня підготовки бакалаврів, молодших спеціалістів.

Стратегію підготовки фахівців для банківської системи України визначено "Концепцією підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для банківської системи України", затвердженою 30 грудня 1997 р. Головою Національного банку України В.А. Ющенком і Міністром освіти України М.З. Згуровським, далі за текстом "Концепція".

Концепція передбачає 5 освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки спеціалістів банківської справи – молодший банківський працівник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст і магістр.

Особливо важливі нові принципи підготовки фахівців, серед яких слід виділити такі:

- безперервність та ступінчастість банківської освіти;
- підготовка висококваліфікованих банківських спеціалістів широкого профілю із відповідною спеціалізацією;
- поєднання теорії і практики при впровадженні дуальної моделі навчання.

У концепції вперше чітко сформульовані основні кваліфікаційні вимоги до фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідно посади, які вони можуть обіймати у банках. Так, молодший банківський працівник може обіймати посади касира, контролера, операціоніста, молодший спеціаліст – посади економіста II категорії, бухгалтера, старшого контролера-касира, бакалавр – посади економіста I категорії та керівника нижчої та середньої ланок.

В цілому в Концепції знайшли відображення передовий досвід підготовки та сфери професійної діяльності фахівців банківської справи України, інших країн світу.

Відповідні компетенції та посади молодшого спеціаліста, бакалавра визначені згаданими ОПП. При цьому досягнення відповідного рівня кваліфікації передбачено вивченням збалансованої системи спеціально підібраних гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних і професійно-орієнтованих навчальних дисциплін у вищих закладах освіти II-IV рівнів акредитації.

Відповідно до ОПП компетенція бакалавра з економіки і підприємництва визначається високим потенціалом його фундаментальної освіти і ґрунтовною професійною підготовкою для планово-економічної, організаційно-управлінської та дослідницької діяльності. За такої підготовки бакалавр може обіймати посади економіста з планування, фінансової роботи, бухгалтера, бухгалтера-ревізора та інші відповідно до "Довідника тимчасових тарифно-кваліфікаційних характеристик посад спеціалістів, службовців та професійних працівників для всіх бюджетних установ та організацій", затвердженого наказом Мінпраці № 73 від 30.09.93 р.

Може виникнути питання: чи здатні вищі заклади освіти підготувати молодших спеціалістів і бакалаврів, які б відповідали кваліфікаційним вимогам вказаних нормативних актів?

Тож, на прикладі Харківської філії Української академії банківської справи спробуємо довести спроможність вищих закладів освіти забезпечити ці вимоги. Можливості академії щодо високого рівня підготовки фахівців базуються на використанні сучасних технологій навчання, інформаційних потоків, матеріальної і нормативно-методичної бази, інтенсивної практичної підготовки, наукової діяльності та високої кваліфікації науково-педагогічного колективу.

Виходячи з цього, зупинимося тільки на деяких особливостях підготовки фахівців у академії:

- залучення до викладання провідних фахівців банківської системи;
- спільне використання навчально-методичних аудіо-, відео- та інших засобів навчання, комп'ютерної техніки;
- прикладний характер комп'ютеризації навчального процесу, спрямованого на моделювання сучасної банківської діяльності. Реальні програми “Операційний день банку”, “Банк-клієнт”, “АРМ-2”, “АРМ-3” та інші дозволяють відтворити процеси проходження електронних платежів, відпрацьовувати теми з дисциплін “Банківські операції”, “Облік у банках”, “Платіжні системи” та інші, закріплюючи таким чином теоретичні знання і набуваючи професійних навичок;
- сучасне інформаційне забезпечення навчального процесу і наукової діяльності за рахунок використання через електронну пошту інформаційних потоків НБУ, системи Internet, періодичної преси;
- високий рівень нормативно-методичного забезпечення навчального процесу, який забезпечується НБУ та методичними розробками викладачів;
- традиційно високий рівень професійної підготовки, який базується на проходженні студентами навчальної практики у навчально-тренувальному банку академії, та технологічної практики в комерційних банках;
- високий професійний рівень викладацького колективу, зумовлений постійним підвищенням кваліфікації викладачів у навчальному центрі НБУ, Регіональному центрі підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників банків, що діє у складі академії, участю у міжнародних семінарах, стажуванням у банківських установах країни і за кордоном.

Такі можливості дозволяють академії гарантувати підготовку молодших спеціалістів і бакалаврів банківської справи відповідно до кваліфікаційних вимог концепції та ОПП.

Немає сумніву, що більшість вищих закладів освіти II-IV рівнів акредитації здатні готувати молодших спеціалістів і бакалаврів відповідної кваліфікації. Взагалі правова, навчально-методична і організаційна база підготовки молодших спеціалістів і бакалаврів банківської справи, створена завдяки зусиллям НБУ, Міністерства освіти України, спеціалістів банківської справи, знімає питання місця молодших спеціалістів і бакалаврів у системі підготовки фахівців та в сфері банківської діяльності. Але є одна прикрість, яка може звести нанівець ці зусилля, витрати держави, організацій та фізичних осіб на підготовку таких фахівців. Вона пов'язана з підготовкою і виданням “Довідника кваліфікаційних характеристик професій”, вип. 71,

розділ “Банківська діяльність. Національний банк України” та “Кваліфікаційних характеристик професій працівників НБУ” (К., 1998 р.), далі за текстом “Документи”.

Документи розроблені Центром продуктивності Міністерства праці і соціальної політики України (м. Краматорськ) та Національною академією наук України. У них викладені кваліфікаційні характеристики керівників і працівників за розділами: “Завдання та обов’язки”, “Повинен знати”, “Кваліфікаційні вимоги”.

На наш погляд, увагу керівництва НБУ, Міністерства освіти і науки України, спеціалістів банківської сфери, розробників повинні привернути такі недоліки розроблених документів:

- не враховані вимоги Концепції та ОПП щодо кваліфікаційних рівнів та посад молодшого спеціаліста і бакалавра банківської справи;
- на посадах економістів і бухгалтерів не передбачено використання бакалаврів, на посадах завідувачів кас і сховищ, касирів, контролерів-молодших спеціалістів, але ж на посади касирів запропоновано приймати людей із середньою освітою з індивідуальним навчанням не менше 3 місяців. Хто ж їх буде навчати?
- на посади економістів з банківських операцій запропоновано приймати фахівців, підготовлених з напрямку “Економіка і підприємництво”, але за цим напрямком є 10 фахових спрямувань, в тому числі “Економічна теорія”, “Економіка підприємництва”, “Управління трудовими ресурсами”.

Ймовірно, що цих недоліків могло б і не бути за умови співпраці розробників вказаних документів з Науково-методичною комісією з економічної освіти, банківськими установами та вищими закладами освіти, які готують фахівців банківської справи.

Якщо виходити з того, що розроблені кваліфікаційні характеристики вже стали орієнтиром для банківських та інших фінансових установ при формуванні їх кадрового складу, то працевлаштування молодших спеціалістів і бакалаврів виходить на рівень проблеми без її вирішення.

Завдяки цьому Україна вже, мабуть, стає єдиною державою у світі, де всі посади будуть обіймати спеціалісти з повною вищою освітою.

Для прикладу: у Німеччині у сфері банківської діяльності більшість посад обіймають спеціалісти з професійною освітою, яка відповідає за рівнем підготовки нашим молодшим спеціалістам.

На противагу Україні, заможна Німеччина не може дозволити зайві витрати на підготовку та непродуктивне використання спеціалістів вищої кваліфікації.

Таким чином, можна зробити такі висновки:

1. Підготовка кадрів для банківської системи проводиться без урахування попиту на них як за кількісними, якісними показниками, так і спеціалізаціями.
2. В Україні створена відповідна правова і організаційна база, яка дозволяє вищим закладам освіти II-IV рівнів готувати молодших спеціалістів і

бакалаврів банківської справи кваліфікаційних рівнів, достатніх для заняття в банківських установах посад відповідно до Концепції та ОПП.

3. “Кваліфікаційні характеристики професій працівників НБУ” не відповідають положенням Концепції та ОПП щодо вимог кваліфікаційних рівнів і посад молодших спеціалістів та бакалаврів банківської справи.

З огляду на вищезазначене вносимо наступні пропозиції.

По-перше, відкоригувати “Довідник кваліфікаційних характеристик професій, вип. 71, розділ “Банківська діяльність. Національний банк України” та “Кваліфікаційні характеристики професій працівників НБУ” на відповідність Концепції та ОПП, залучивши до цієї роботи науково-методичну комісію з економічної освіти Міністерства освіти і науки України, провідних фахівців банківських установ та вищих закладів освіти, які готують фахівців банківської справи.

По-друге, провести науково-практичну конференцію з проблемних питань підготовки і перепідготовки фахівців банківської справи та формування кадрового складу банківських установ України. При цьому доцільно залучити до участі у конференції фахівців з Росії, Німеччини, Польщі та інших держав світу.

По-третє, у планах наукової діяльності НБУ передбачити постановку і проведення наукової роботи з проблемних питань підготовки, працевлаштування та формування кадрового складу банківських установ України.